

SE ÅLDERN FATABUREN

SE ÅLDERN

FATABUREN

2015

2015

SE ÅLDERN

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2015

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Anders Carlsson

Bildredaktör och bildbehandling Karolina Kristensson

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagsfoto »Fotografens dotter Tove dansar med sin farfar i trädgården.«

Foto: Sten Didrik Bellander, © Nordiska museet (NMA.0056089).

Pärmens insida Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.0029567).

Tryckt genom Italgraf Media 2015

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 577 1

Annas fotoalbum: »Vadning af Vistesajokk«. Gunnar berättar att de äkta männen bar sina »hälfter« på ryggen om älven var »lättvadad«, men i sin ålders kraft vadade kvinnorna på egen hand i denna strida jokk. Foto: Gunnar Ouchterlony, privat ägo.

I sin ålders kraft

Tre generationer fjällentusiaster

MARIANNE LARSSON är forskare och intendent vid Nordiska museet.

Gunnar och Lisa Ouchterlony var i trettioårsåldern när de sommaren 1905 genomförde sin bröllopsvandring i Torne lappmark tillsammans med Gunnars syster Anna och hennes make Anders Ryman. Tanken var att Gunnar skulle introducera fjällvärlden för sin hustru. Tillfället är väl dokumenterat, dels i Gunnars bidrag i *Svenska Turistföreningens årsskrift* 1909, dels i Annas privata fotoalbum. Fotografierna visar att sällskapet vandrade i karg natur, över grus och sten och på snötäckta glaciärer, högt uppe på kal-fjället. Det var oftast Gunnar som stod bakom kameran och flera av bilderna återfinns i hans berättelse. Fjällvandrarerna ser tillfreds ut på fotografierna men texten avslöjar att vandringen var tuff och äventyrlig. Ibland kröp temperaturen under noll och vid ett tillfälle fick sällskapet övernatta på underlag så sluttande att det var svårt att hålla sig kvar i tältet. En förmiddag måste de simma över en fors i det iskalla vattnet.

Numera används begreppet *generation* ofta om en grupp generationskamrater födda under samma årtionde eller tidsepok med fokus på deras gemensamma erfarenheter och referenser. Då talar man ibland om *historiska* eller *kulturella* generationer – en karak-

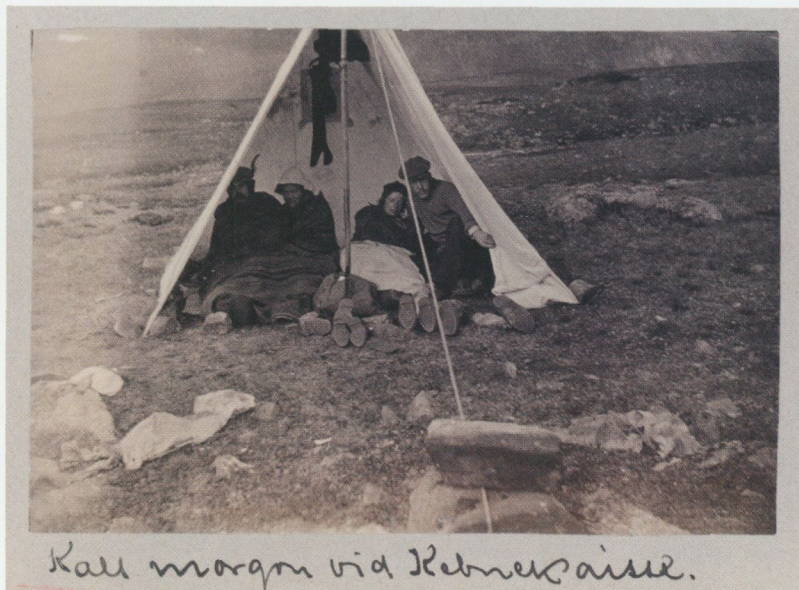
täristik som motsvarar paren Ouchterlony och Ryman, på plats i fjällen 1905. Den här artikeln handlar i stället om tre *biologiska* generationer. Utgångspunkten är en samling fjällkläder som lämnades till Nordiska museet hösten 2013 tillsammans med en mängd handlingar och fotografier, allt med anknytning till släkten Ouchterlony. Vi får följa tre generationer fjällentusiaster och konstnärer och motsvarande epokers fjällkläder och friluftsliv.

Stockholmsparet Gunnar och Lisa var omkring trettio år gamla när de gjorde sin bröllopsvandring. Nästa generation, dottern Wivica, skildras när hon var något yngre men närmade sig samma ålder. Barnbarnet Lennart Forsling och hans hustru Gunilla – som har skänkt kläderna till Nordiska museet – träffades när de var runt trettio år. Med fokus på trettioårsåldern och med fjällkläderna som titthål handlar artikeln om hur tre generationer har inspirerats av varandra och om hur intressen har gått i arv. Alla var vuxna och hade skaffat sig en utbildning men de hade ännu inga barn. De var unga, friska, starka och fria.

Fjällkläder som utgångspunkt

Gunnars sportkostym och Lisas mörkgröna fjälldräkt från bröllopsvandringen 1905 lyftes fram som de mest centrala plaggen i paret Forslings gåva till Nordiska museet. I övrigt medföljde en del udda friluftsplagg, de flesta använda av Gunnar och i några fall ärvda av Lennart. Hit hör en grupp ljusa vindplagg: en anorak från NK, ett par mindre och ett par omfångsrika vindbyxor samt ett par »fotpåsar« som användes vid rasterna till skydd mot snö. Bland Lennarts ärvda favoriter finns en blekt och sliten blå anorak. Till samlingen hör också ett par renskinnsskor, så kallade lapptussar, och ett par gröna långstrumpor av ylle.

Vid överlämnandet berättade Lennart och Gunilla om klädernas användning och bärarnas friluftshintressen. Släkten Ouchterlony stod i centrum. En rad personer i olika generationer och i olika giften nämndes, samt att Lennarts mor Wivica hade förvarat fjällkläderna i kartonger i sitt hem. Samlingens fylliga innehåll, goda

Annas fotoalbum. Gunnar berättar: »Natten är kall och vi plocka på oss allt hvad vi äga i klädväg, dubbla underkläder, sticktröjor, regnkragar och filter«, men det blev ändå dåligt med sömn. Utanför låg Simon vid en falnande eld, »stormbelåten«, klädd i slitna kläder och täckt av en tunn regnkrage. »För den som kunde förvärfva en sådan afundsvärd okänslighet för temperaturväxlingen skulle utrustningen för fjällturer ställa sig mycket enkel.« Foto: Gunnar Ouchterlony/Simon Turuma, privat ägo.

proveniens och rika kontext gjorde att Nordiska museet valde att förvärva plaggen till samlingarna. Men vilken historia utgjorde själva kärnan? Hur skulle respektive plagg beskrivas i museets databas och på vilket sätt skulle arkivhandlingarna, med sin något spretiga proveniens, kopplas till de blivande museiföremålen? Vem hade egentligen använt vilka kläder och när och hur hade de använts?

Vid ännu ett möte med Lennart Forsling erbjöds museet flera föremål: en vintermössa med öronlappar, ett par broderade vantar,

Gunnars fjällkostym: kavaj, spetsbyxor och keps av gråbrun yllediagonal, bomullsskjorta med två lösa kragar, damasker av yllegabardin samt långa benlindor av ylletrikå, så kallade puttis. Benlindorna är märkta »Fox Wellington Somerset». Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet.

Lisas fjälldräkt: jacka och livkjol av grönt kläde, rutig bomullsblus samt pälsmössa med bollar. Jackan är märkt »Hilma Lundell Kappateljé«. Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet.

flera par vävda skoband samt en samiskt inspirerad ryggsäck av renskinn. Samtidigt började Lennart berätta om sitt eget intresse för fjällvärlden, vilket lett till ett helt liv med äventyrliga fjällturer. Han hade stått sin morfar Gunnar nära och därigenom fått arva en del fjällutrustning. Fjällintresset delades även av modern Wivica och några av plaggen kunde knytas till henne. Lennart överlämnade en del handlingar, klipp och fotografier och museet fick låna två av Wivicas privata fotoalbum, vilka bland annat innehåller en mängd bilder från fjällen. Först vid detta möte föll pusselbitarna på plats. Fjällkläderna hade använts av tre generationer fjällentusiaster.

Helhetsbilden gjorde det nu möjligt att formulera en berättelse om hur lusten och längtan till den svenska fjällvärlden hade gått i arv. Men det var inte bara kläderna och fjällvärlden som knöt samman generationerna – de har också inspirerats av varandra i sina yrkesval. Både Lisa, Wivica och Lennart har utbildat sig på Tekniska skolan i Stockholm (i dag Konstfack). Lisa utbildade sig till formgivare och ciselör, Wivica blev teckningslärare, bildkonstnär och keramiker, Lennart gick reklamlinjen men sadlade med tiden om till friluftsmålare med fjällen som motiv.

Gunnar och Lisa Ouchterlony (30 år: 1905–06)

Gunnar Ouchterlony (1876–1970) och Lisa Pripp (1875–1952) var i trettioårsåldern när de träffades »i dansens virvlar« sedan Anna i brist på kavaljerer hade lockat med sig sin bror till en dansuppvisning i Rättvik. Anna och Lisa var aktiva folkdansare.

Fjällkläderna är främst knutna till Gunnar och Lisa. För män passade en kraftig yllekostym bra, antingen en sportkostym liknande Gunnars eller en gammal avlagd yllekostym. Det var annorlunda för kvinnor. Eftersom borgerligt mode dikterade fotsida kjolar, snörda midjor och höga kragar – plagg som hindrade kroppens rörelser – krävdes särskilda lösningar. Bland skidåkerskor och andra sportande kvinnor var en fotsid och rymlig, samiskt inspirerad »lappdräkt« vanlig under 1900-talets första årtionde. I modell och

materialval påminner Lisas fjälldräkt om dessa men den bär inga spår av samiska dekorer. Livkjolen känns ledig och följsam men det kraftiga klädet gör den ganska tung. Fotografierna antyder att Lisa häktade upp kjolen runt höfterna när hon rörde sig på fjället. Under den mörkgröna livkjolen bar hon en kort grönrutig bomullsblus som kunde hakas fast inuti livkjolen för att hållas på plats.

Gunnar började sitt yrkesliv som bokhållare vid Kungl. Järnvägsstyrelsen. Till tjänsten hörde fria resor på järnvägen – en förmån som han använde för att söka sig till fjällen så ofta han kunde. Fjällintresset var väl grundlagt. Redan som barn tillbringade syskonen Gunnar och Anna långa tider hos sin farbror Ernst Ouchterlony, som var jägmästare i Östersund. Gunnar blev med tiden stadskamrer i Stockholm, men hans identitet tycks snarare ha varit kopplad till fjällen än till yrket.

Även Lisa hade en utbildning, vilket inte hörde till det vanliga bland borgerlighetens kvinnor i början av 1900-talet. Vid tjugo års ålder gick hon på Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar för att utbilda sig till konstnär. På somrarna vistades hon på Nääs slöjd-lärarseminarium, där trä-, metall- och textilslöjd stod på schemat tillsammans med idrott, folkdanser och sånglekar. Lisa var sedan barndomen väninna med systrarna Maja och Ellen Hallén som gifte sig med konstnärerna Gustav Fjæstad respektive Fritz Lindström. Därigenom kom Lisa att ingå i kretsen kring den berömda Rackstadkolonin nära Arvika. Hon ägde således en växande konstnärsidentitet när hon mötte Gunnar Ouchterlony på dansgolvet. Hon formgav och tillverkade smycken, skålar och vaser i olika metaller, ofta med blomstermotiv. År 1909, när hon var drygt trettio år gammal, blev hon registrerad som guld- och silversmed med egen stämpel: LO.

Gunnars resor till fjällen ligger väl i linje med borgerlighetens nya längtan efter natur och frisk luft, vilket var en reaktion mot industrisamhällets allt trängre, smutsigare och bullrigare stadsmiljöer. Vid slutet av 1800-talet introducerades fjäll- och friluftsliv som nöje och rekreation för människor som hade ekonomiska möjligheter och tillgång till fri tid. Vid samma tid var utbyggnaden av järn-

vägsnätet av avgörande betydelse för fjällturisternas möjligheter att nå landets norra delar. År 1885 grundades Svenska Turistföreningen (STF) för att uppmuntra turism i fjällvärlden – främst med tanke på män som ville utmana sina krafter och erövra den svenska fjällvärlden. De första satsningarna handlade om vandringsleder, varvid föreningens första årsskrifter och böcker beskrev lämpliga vandringar i Jämtland och Lappland. STF fick stor betydelse för Gunnar Ouchterlony, som under många år var aktiv i styrelsen och skrev flera artiklar i föreningens årsbok. Det blev en livsstil för honom att göra minst en fjälltur om året, berättar Gunilla.

Enligt Gunilla Forsling var bröllopsvandringen i Lappland 1905 ett sätt för Gunnar att »testa sin tillkommande«, även om valet av bröllopsresa var gemensamt. Skulle konstnärssjälens Lisa anamma sin makes stora fjällintresse? Anna och Anders Ryman, som båda var gymnastikdirektörer, hade genomfört en egen bröllopsvandring i fjällen ett par år tidigare (även den dokumenterad i Annas fotoalbum). Kanske var det en tillgång för Lisa att ha sällskap av en fjällvan kvinna i den ännu oprövade fjällvärlden. Till sällskapet hörde också finnen Simon Turuma, »en kraftkarl från bygden«, som fungerade som bärare och medhjälpare.

Texter och bilder från bröllopsvandringen 1905 ger en unik insblick i hur det kunde se ut när kvinnor trotsade normer och utmanade tidens föreställningar om kvinnligt beteende. När damerna vadade över strida forsar med bara ben – tidens sedesamma inställning till bar hud hindrade dem inte – var underplagg och kjolar upphalade för att inte bli våta och ännu tyngre. På ett fotografi bär Anders Anna på ryggen över en jock. Under den upphalade kjolen syns kängor, långstrumpor och knäbyxor. Utrustningen var praktisk för sin tid. Även om det vådliga fjälläventyret var planerat av män, vilket Gunilla påpekar, utmanar det på ett tankvärt sätt vår tids föreställningar om oskariansk prydhet kring sekelskiftet 1900. Sannolikt hörde det inte till vanligheterna att kvinnor vandrade med ryggsäck, övernattade i tält på kalfjället och vadade över iskalla jokkar, kanske inte heller att de visade bara ben i ett fotoalbum eller klädde av sig bakom en kulle för att simma över en kyl-

slagen älv. På andra sidan väntade handduk, filter »och en rykande kopp choklad vid den värmande elden«. Simon och Anders tog sig över med kläder och packning. Om utrustningen medgav att ett lager underkläder blöttes ner, framgår inte.

Gunnars artikel i STF:s årsskrift visar att fjället var kallt och kargt. De hamnade ibland på avvägar, det hände att de fick vandra dag och natt, och när de inte nådde målet i tid ebbade matförråden ut. Gunnars flödande landskapsbeskrivningar blandas med det hårda livet på kalvfjället. Simon Turuma var inte bara bärare, han kände fjällvärlden väl, avvärjde alltför vågade idéer och kom med goda råd när det behövdes. Hans fysiska krafter utnyttjades till det yttersta när en enkel träbåt måste stakas uppströms för att hämta Anna när hon råkat ut för en olycka och inte kunde gå.

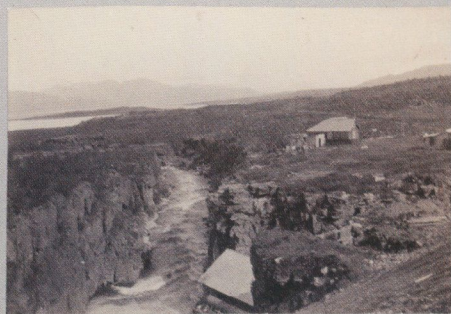
Vid närstudier av fotografierna ser det ut som om Gunnar bär den fjällkostym som museet har fått till samlingarna, åtminstone kavajen. Däremot stämmer inte Lisas fjälldräkt överens med den livkjol som har lämnats till museet. Plaggen är snarlika men den livkjol Lisa bär på bilderna har djupare urringning både fram och bak. Därmed antog Gunilla att den förvärvade livkjolen hade använts vid en senare vandring. Troligen var den uppsydd till den så kallade Ottsjöresan som Lisa och Gunnar gjorde 1912. Den resan »tog död på Lisas fjällintresse«, berättar Gunilla.

Lisa och Gunnar fick sitt första barn, Wivica, 1906. De fortsatte att fjällvandrade tillsammans i några år men odlade efter hand sina egna intressen. Gunnar höll fast vid intresset för fjällen och fortsatte att gå på tur med STF och »likasinnade fjällrävar«. Av sina kamrater betraktades han som en fjällveteran. Med stark yrkesstolthet fortsatte Lisa sin konstnärliga bana. Hon blev intervjuad av Elin Wägner i tidskriften *Idun* 1909 och deltog i Baltiska utställningen i Malmö 1914. I motsats till många kvinnliga konstnärer vid förra sekelskiftet lästes hon inte fast i en hustru- och modersroll som tvingade henne att lägga yrket på hyllan. Gunilla berättar att Lisa fortsatte att hålla kontakt med sina konstnärsvänner livet ut, medan Gunnar, som Lisa humoristiskt brukade säga, »rantade omkring i fjällen«.

I Lappland 1905

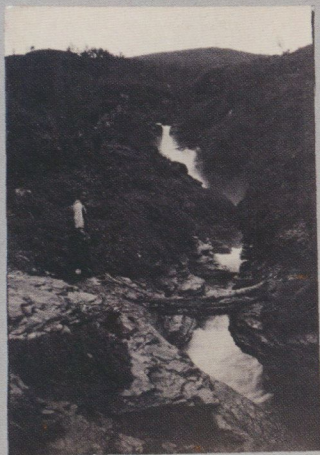
LISA OUCHTERLONY

ANNA ANDERS RYLAND

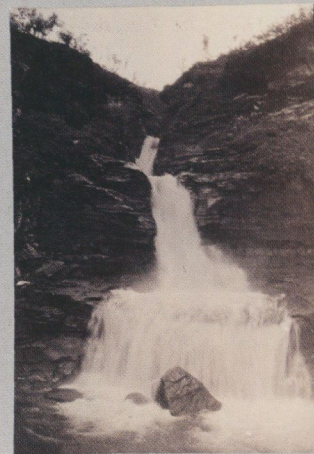

Lunchen i "finken" mellan Kiruna & Abisko

Abisko turisthytta med Torne's träsk

Just passerat genom
Nuolja-tunneln

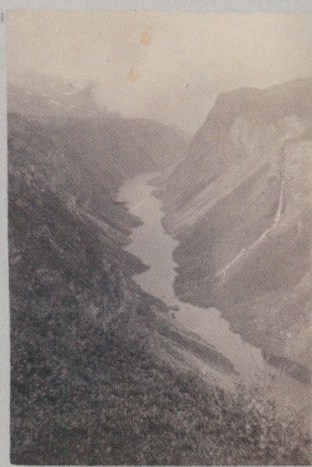
På nedväg fr. Nuolja

Annas fotoalbum med Gunnars bilder från bröllopsvandringen i Torne lappmark.
Foto: Gunnar Ouchterlony, privat ägo.

ANNA & ANDERS RYMAN

6

GUNNAR & LISA OUCHTERLOFF

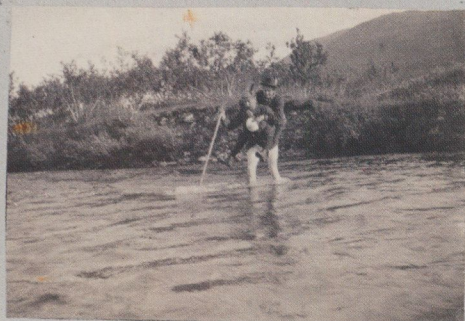
På snöa glaciären på
Reinnet äls.

rit.

Sördalen i Norge.

Läger vid Kausan jernst.

Vadning af Visternjoch.

Wivica Ouchterlony, gift Forsling (30 år: 1936)

Gunnars och Lisas äldsta dotter, Wivica Ouchterlony (1906–1996), har förvarat lådan med fjällkläder som en kär släktklenod, men själv kan hon bara knytas till ett fåtal plagg. Det mindre paret ljusa vindbyxor har sannolikt tillhört henne, och helt säkert har hon ägt ett par vävda svarta skoband som är märkta med hennes namn. Skobanden virades runt vristerna och skoskaften för att hindra snö från att tränga in. Ett par eleganta, svarta, broderade tumvantar med foder av vit kaninpäls visar prov på Wivicas konstnärliga skicklighet. Enligt en papperslapp i den ena vanten sydde hon dem till sin mor på hennes femtioårsdag.

Wivica framträder inte lika tydligt som den äldre och den yngre generationen, men hennes fotoalbum ger intryck av en ung och skidintresserad kvinna som vid flera tillfällen vistades i fjällen. Redan vid unga år fick hon och hennes två yngre syskon följa med pappa Gunnar på fjällvistelser hos släktingarna i Jämtland. Wivica fortsatte att resa till fjällen på egen hand och fotografierna återger ett livligt kamratumgänge i både sommar- och vinterfjäll. Albumen saknar mestadels bildtexter och det är okänt vem som är fotograf, men att döma av kläderna torde bilderna härstamma från 1920- och 1930-talen. Wivica gifte sig med Bo Forsling 1933 och troligen visar de flesta av bilderna tiden innan äktenskapet.

I ett av albumen finns fotografier som visar en man som gör »luftkonster« på skidor. Lennart Forsling antar att de föreställer Olle Rimfors, »den svenska utförsåkningens fader«. Bilderna är odaterade, men enligt Lennart och Gunilla gick Wivica en av Skidfrämjandets vinterkurser i Storlien 1927 eller 1928. Utförsåkning stod på schemat och en av ledarna var just Rimfors. Samma luftkonster är fångade på bild i biografen *Olle Rimfors skidfärd* (2009).

På bilderna är Wivica och hennes kamrater klädda i moderiktiga skidkläder. Under 1920-talet började kvinnor använda mannens spetsbyxor som sportplagg. Byxorna, som var vida över låren och smala över vaderna, bars ofta till en knäppt knälång vindjacka med skärp. Till utrustningen hörde också mjuka stickade mössor, vantar och halsdukar. Sportplaggen känns igen i Wivicas album. Allt fler

Wivicas fotoalbum (löst foto). Wivica, längst till vänster, glatt poseraande tillsammans med Olle Rimfors, den svenska utförsåkningens fader. Vinterkurs i Storlien 1927 eller 1928. Fotograf okänd, privat ägo.

kvinnor ägnade sig åt friluftsliv och friluftskläder började lanse-
ras i modejournaler, vilket var ett växande fenomen på 1920-talet.
Efter århundraden med fotsida kjolar kunde kvinnor uppträda of-
fentligt i byxor, men bara i sportsammanhang. Från bara en gene-
ration till en annan hade kvinnlig klädedräkt genomgått en radikal
förändring. Möjligheten att semestra i fjällen var dock fortfarande
en fråga om klass och ekonomi.

Sveriges stora friluftsbloom ägde rum på 1930-talet. Friluftsliv
blev ett viktigt inslag i det nya folkhemmets fostran och manifes-
terades bland annat i den stora utställningen *Fritiden* i Ystad 1936.
När Sveriges första semesterlag antogs 1938 och gav de flesta
arbetstagare rätt till två veckors semester, utvecklades friluftsliv

liv till en bred folkrörelse. Det cyklades, badades, vandrades och campades, och om vintern åkte man skidor och skridskor. Under 1930-talet ersattes spetsbyxorna av hellånga, vida skidbyxor av ylle. På ett fotografi är Wivica klädd i en mörk skiddräkt med kort jacka och hellånga byxor, helt i linje med tidens sportmode. Friluftskläder hade blivit modernt och en fråga för konfektionsindustrin. Kanske var Wivicas skiddräkt dessutom »Godkänd av Skidfrämjandet«, liksom Lennarts vintermössa och en snarlik skiddräkt i Nordiska museets samlingar. Modern, nyfiken och aktiv närmade sig Wivica trettioårsåldern.

Wivicas fotoalbum. Wivica i moderiktig skidklädsel med jacka och långa, vida skidbyxor, sannolikt av mörkblått ylletyg. Vinterkurs i Storlien 1927 eller 1928. Fotograf okänd, privat ägo.

Lennart och Gunilla Forsling (30 år: 1967-72)

Lennart och Gunilla Forslings egna texter och berättelser ligger till grund för denna generationshistoria. När Lennart (född 1937) besökte museet för andra gången berättade han om sitt eget fjällintresse, som i hög grad hade utvecklats med morfar Gunnar som förebild. Bland de nya föremålen fanns vintermössan med öronlappar, som Lennart fått i arv av Gunnar.

Vid drygt tjugo års ålder planerade och genomförde Lennart sin första vinterlångtur i fjällen tillsammans med en kamrat. Ett par år senare deltog han i STF:s färdledarkurser i vinterteknik och fjällsäkerhet. Under en tioårsperiod ingick han i ledarteamet för dessa kurser, främst om vintern. Till färdledarna hörde också Gunilla (född 1942). Paret förenades genom intresset för fjällen, och deras »bröllopsresa« blev en färdledarkurs i Tärnaby över jul och nyår 1966/67. Då hade Lennart nått trettioårsåldern.

Den 19 februari 1966 invigdes »Europas längsta linbana« vid Abisko turiststation. *Norrländska Socialdemokraten* rapporterade om händelsen och Lennart Forsling var på plats. Den nära två kilometer långa linbanan skulle frakta skidåkare, turister och vetenskapsmän upp på fjället Nuolja (Njullá) 1169 meter över havet. Till invigningsdagen ordnades fem personer klädda i tidsenliga dräkter. Var och en höll upp en skylt som beskrev platsens historia. Klädd i morfar Gunnars fjällkostym företrädde Lennart STF:s födelse 1885, och Lisas fjälldräkt fick representera 1908, det år då arbetet med Kungsleden påbörjades. Dessutom uppmärksammades Abiskos första turiststuga 1902, Abiskos första vinterstuga 1925 samt den pågående invigningen av linbanan i Abisko. Normalt skulle linbanan ta femton minuter, men vid invigningen sänktes farten för att gästerna skulle få tillfälle att njuta av utsikten under en hel halvtimme. På grund av våldsam snöstorm och kyla ansåg dock tidningens reporter att den halvtimmen var 28 minuter för lång.

Lennart nöjde sig inte med lättsamma fjälläventyr. Vintern 1967 deltog han i »Färden på 69:e breddgraden«, ingående beskriven i *Dagens Nyheter* den 26 februari. Iklädd Gunnars vintermössa med öronlappar knäppta under hakan, moderiktigt blå dunjacka, röd

Pälsfodrade yllevantar som Wivica sytt och broderat till sin mor Lisa på hennes femtioårsdag. Vävda skoband av ylle, märkta »Wivica« med rött garn. Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet.

Öronlappsmössa och anorak, troligen inköpta av Gunnar Ouchterlony på 1930- eller 40-talet. Ärvda, använda och älskade av Lennart på 1960- och 70-talen. Foto: Karolina Kristensson, © Nordiska museet.

snusnäsduk och med rimfrost i mustaschen fick »reklammannen« från Stockholm representera det äventyrliga sällskapet på färgbild. Under nio dygn, ibland under trettio minusgrader, skidade fem herrar – troligen alla i trettioårsåldern – över Norge, Sverige och Finland strax norr om den 69:e breddgraden.

Under flera år var Lennart färdledare under STF:s så kallade iglouturer och vid flera tillfällen fanns Gunilla med bland ledarna. Intill en notis i *Svenska Dagbladet* den 6 april 1969 förekommer paret på bild. Det berättas att iglouturen bestod av ett sällskap om fem kvinnor och sexton män, att den startade i Abisko och pågick en vecka. Deltagarna bar med sig mat och sovsäck, hann omkring två mil om dagen och till natten byggde de en igloo eller grävde en snögrotta. Detta var Lennarts fjärde och Gunillas andra igloutur som färdledare.

I januari 1970 publicerade *Västerbottens-Kuriren* ett reportage om »hurtbullar« som firade nyår i en snödriva på kalfjället. Färdledarna Lennart och Gunilla fastnade åter på bild: »Paret Gunilla och Lennart Forsling, Stockholm, vaknade på strålande humör efter nyårsnatten i snöbivack.« Lennart var uppenbart förtjust i sin gamla öronlappsmössa. På den »gamla goda« tiden bar Lennart regelbundet morfar Gunnars blå anorak och väl utprovade skidmössa med öronlappar, berättar Gunilla. Själv är hon utrustad med dunjacka och dunsovsäck, moderna och funktionella friluftsplagg som alltid ingick i ledarteamets utrustning.

De lätta och värmeisolerande vinterplaggen påvisar nya samhällsförändringar. Under 1960-talets så kallade rekordår ökade såväl välståndet som det materiella utbudet, samtidigt som friluftsliv och fritidsintressen blev en fråga för alltmer omfattande samhällsplanering. Fritid och friluftsliv hade blivit en angelägenhet för hela samhället och alla samhällsklasser. Under 1960- och 70-talen kunde fjällvandrarerna köpa funktionella dunplagg, sovsäckar och skalplagg i varuhus eller specialbutiker. Skyddande yttertyg av moderna syntetmaterial drog inte åt sig fukt på samma sätt som ylle. Fjällvärlden var ännu äventyrlig men kylan kanske inte lika påfrestande som på Gunnars och Lisas tid.

Lennart och Gunilla Forsling, i ärvd anorak och supermodern dunjacka: »Hurtbullar firade nyår i snödriva på kalvfjället«. Kittelfjäll, nyåret 1969/70. Ur Västerbottens-Kuriren, januari 1970 (foto: Eskil Sjöström).

FOTO: ESKIL SJÖSTRÖM

Paret Gunilla och Lennart Forsling, Stockholm, vaknade på strålände humör efter nyårsnatten i snödriva.

Nyårsnatt i snödriva

FIRA NYÅR går att göra på många olika sätt. Som t ex att gräva ned sig i en snödriva på kalvfjället. Det gjorde deltagarna i STF:s (Svenska turistföreningens) färdledarkurs i Kittelfjäll. VK tog deltagarna "på sängen" då de vaknade efter första natten i det fria.

— Lätt att försöka sig i en sådan här skön förläggning, tyckte "hurtbullarna".

Det här med att sova nedgrävda i snödrivor var nytt för större delen av deltagarna. Enda kruxet var att inte få det för varmt i grottorna — då

droppar det från taket. I nollgradig temperatur sover man bäst...

Kursledaren Pelle Mohlin säger:

— Kursen anordnas för att lära folk tas med fjället och klara sig under svåra förhållanden.

SIDAN 20

Kring 1970 sadlade reklammannen Lennart Forsling om till fri konstnär och friluftsmålare. Ännu i dag, när han närmar sig åttio, ger han sig årligen upp i fjällen för att sitta i landskapet och måla akvarell, gärna under vintern i kombination med dagsturer ute på fjället. Ofta tar han skidorna till Iglooklubbens gamla fäbodstuga Storåsvallen, där han bor utan el och vatten. Kruxet med akvarellmåleri i det fria om vintern är att vattenfärgen kan frysa. Vid minusgrader bär han med sig ett friluftskök med brännare som hjälper till att hålla både vatten och akvarellpapper i lämplig temperatur. Om vattenfärgen ändå fryser innan den hunnit torka på papperet lämnas spår av iskristallers mönster i akvarellen. Lennarts friska friluftsmåleri beskrevs av journalisten Nils Petter

Lennart Forsling i ärvd örönlappsmössa märkt »Godkänd av Skidfrämjandet« och troligen inhandlad av Gunnar Ouchterlony på 1930-talet. Foto: Rolf Åkerberg, Dagens Nyheter (kopia i Nordiska museet).

Sundgren i *Månadsjournalen* 1986: »Lennart Forsling är ett med sin fjällvärld. Man väntar sig att han en dag skall packa ihop sin akvarellåda, ta på sig skidorna och försvinna in i sin egen akvarell, alldeles som den kinesiska konstnären i sagan.«

I sin ålders kraft

Gunnar och Lisa Ouchterlony fick inleda denna berättelse. Wivica har förvaltat fjällkläderna under många år. Lennart och Gunilla har tolkat och fördjupat släktens historia. Med utgångspunkt i fjällkläder, fotoalbum, skrifter och annat material om släkten har flera teman formats. Med fokus på trettioårsåldern bidrar jag med ännu en tolkning. Förhoppningsvis är den trovärdig även om många år

har gått och historien har gått i arv från den ena rösten till den andra. En sak är helt säker: kläder är en utmärkt källa till forskning, i synnerhet när kontexten stärks av ett så omfattande text- och bildmaterial, samt av givarnas innehållsrika muntliga och skriftliga redogörelser. Med utgångspunkt i fjällkläderna har materialet bidragit till en berättelse om ett spännande, lätt bohemiskt och normbrytande persongalleri under tre generationer på 1900-talet. Hundra år rymmer just tre biologiska generationer.

Berättelsen ger också en inblick i dessa tre generationers friluftsliv. I Klas Sandells och Sverker Sörlins antologi *Friluftshistoria* (2008) sammanfaller rubrikerna märkvärdigt väl med tiden för respektive generations trettioårsålder. Tre av bokens kapitel handlar om »Friluftslivets insteg«, »Friluftsliv i folkhemmet« och »Friluftsliv i välfärdsstaten«. Gunnar och Lisa gjorde sina fjällvandringar under 1900-talets första år då ett växande friluftsintrasse fick borgerligheten att lämna staden och ge sig ut i den friska naturen. I nästa generation, på 1920- och 30-talen, tog Wivica del av den friluftsbomb som var resultat av folkhemmets satsning på semester och friluftsliv för alla samhällsklasser. Och så Lennart och Gunilla, som sökte sig till fjällen på 1960- och 70-talen, då välfärdsstaten tog allt större ansvar för att planera för ett brett och hälsosamt friluftsliv för alla människor.

»Det var en man i sin ålders kraft, bredaxlad och muskelstark, föga över fyrtio år«, skriver författaren Zacharias Topelius 1901. Även om han refererar till en man – dessutom över trettio år – förmedlar meningen samma kraft som hos de entusiastiska fjällresenärerna. I trettioårsåldern befann de sig i sin krafts dagar. Som fullvuxna och mogna människor, men med större delen av det mer krävande vuxenlivet framför sig, hade de möjligheter att handla efter eget huvud och anta lockande utmaningar. De var unga, friska, starka och fria.

För noggrann läsning och kloka synpunkter på denna text vill jag tacka Lennart och Gunilla Forsling. För det slutgiltiga innehållet är jag emellertid helt och hållet själv ansvarig.